

Poetyckie reakcje na doświadczenia wojny

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Film](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Adam Zagajewski, rozmowę przepr. Przemysław Stanisławski, *Święto wojny?*, 2008 r., dostępny w internecie: <https://www.miesiecznik.znak.com.pl/>.
- Źródło: Guillaume Apollinaire, *Prześliczna rudowłosa (fragment)*, [w:] tegoż, *Wybór pism*, tłum. A. Ważyk, Warszawa 1980, s. 280–282.
- Źródło: Tadeusz Różewicz, *Termopile polskie*, [w:] tegoż, *Niepokój*, Kraków 1988, s. 61–62.

Jaki wpływ ma wojna na twórczość literacką? Czym różniło się doświadczenie I wojny światowej od przeżycia Holocaustu?

Wojna to nie tylko wydarzenie historyczne, które zamyka się w określonych ramach czasowych. Jej konsekwencje na długo pozostają bowiem w psychice ludzkiej, czasem prowadząc do smutnej konstatacji: wszystkie osiągnięcia człowieka są niewiele warte w obliczu potworności wojen, które rozpętuje.

Doświadczenia wojenne stanowią oczywiście ważny temat twórczości artystycznej. Guillaume Apollinaire, walczący jako ochotnik w I wojnie światowej, odkrywa dla sztuki nowe możliwości, pisze manifest swojej generacji, nastawionej na poszukiwanie i odkrywanie. Tadeusz Różewicz — świadek II wojny światowej, zachowuje postawę czujności i stawia pytania o sens tworzenia w świecie, który utracił kulturowe fundamenty i zdegradował człowieka.

- Przeanalizujesz, w jaki sposób doświadczenie wojny staje się tematem poetyckim w twórczości Guillaume'a Apollinaire'a i Tadeusza Różewicza.
- Scharakteryzujesz postawę podmiotu lirycznego w wierszu *Prześliczna rudowłosa* Guillaume'a Apollinaire'a.
- Wyjaśnisz, na czym polega demitologizacja tradycji romantycznej w twórczości Różewicza na przykładzie wiersza *Termopile polskie*.
- Utrwalisz umiejętność analizy i interpretacji utworów poetyckich.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej na temat biografii Różewicza, zapoznaj się z poniższym materiałem:

- [„Moja poezja niczego nie tłumaczy...” – o poetyce wierszy Tadeusza Różewicza](#)

Poetyckie reakcje na doświadczenia wojny

Wojny, określane jako światowe, były katastrofami, ale również momentami przełomowymi, gdyż obie przemieniły pokolenia. O tym właśnie mówią dwaj poeci – o kondycji człowieka, który przeżył zagładę. Guillaume Apollinaire (1880–1918) – walczący w I wojnie światowej ochotnik, propagator [kubizmu](#), [futuryzmu](#) i [surrealizmu](#), odkrywa nowe możliwości tworzenia. Tadeusz Różewicz (1921–2014) – świadek II wojny światowej, dotyka bolesnych ran, pozostaje w nieustannej czujności artysty i człowieka. Spojrzenie Apollinaire’a inne jest od obrazów zapamiętanych przez Różewicza.

Jak pisał Adam Zagajewski, Guillaume Apollinaire:

**Adam Zagajewski, rozmowę przepr.
Przemysław Stanisławski**

Guillaume Apollinaire (właśc. Wilhelm Apolinary Kostrowicki, 1880–1918) – poeta, prozaik i eseista francuski polskiego pochodzenia, przedstawiciel awangardy, krytyk artystyczny sympatyzujący z kubistami i dadaistami, prekursor surrealizmu. Autor zbiorów poetyckich *Alkohole* (1913) i *Kaligrama* (1918).

Źródło: Autor nieznany, *Portret Guillaume Apollinaire*, 1916, domena publiczna.

” *Święto wojny?*

(...) Jak wiemy, brał udział w I wojnie światowej. Został poważnie ranny, poddano go zabiegowi trepanacji czaszki. Istnieją nawet obrazy przedstawiające go z bandażem na głowie. Tymczasem umarł nie na froncie, lecz na „hiszpankę“, której epidemia kosztowała Europę znacznie więcej ofiar niż I wojna światowa. Umarł 9 listopada 1918 roku w swoim mieszkaniu przy bulwarze Saint-Germain. Na dole wiwatowały tłumy, a on odchodził. Ale co do samego jego wojennego doświadczenia, to nie zapisuje się ono w jego poezji w sposób traumatyczny. Apollinaire pozostawił po sobie sporo wojennych wierszy, są one jednak pisane tak, jakby wojna była dla niego ogromnym fajerwerkiem. Obrazy w tych wierszach odwołują się do sztucznych ogni, do święta czternastego lipca, panuje w nich atmosfera karnawału. To bardzo znamienne, gdyż poza tym Guillaume Apollinaire nie był poetą przesadnego optymizmu. W jego wierszach jest sporo cierpienia; są wiersze wyrażające miłosną klęskę. W wierszach wojennych przeważa natomiast radość. Trudno wytłumaczyć ten fenomen. Osobiście wydaje mi się, że pokazuje on Apollinaire’a jako wielkiego poetę nowoczesności, dla którego wojna była czymś zupełnie nieoczekiwanym.

Źródło: Adam Zagajewski, rozmowę przepr. Przemysław Stanisławski, *Święto wojny?*, 2008 r., dostępny w internecie: <https://www.miesiecznik.znak.com.pl/>.

Jednak w późniejszym wierszu poety *Prześliczna rudowłosa* próżno szukać wspomnianej radości, można w nim odnaleźć raczej żal i nostalgię. A także:

” Adam Zagajewski, rozmowę przepr. Przemysław Stanisławski

Święto wojny?

(...) wyraża ból, który bierze się z niepewności, dokąd to wszystko zmierza. To bardzo rzadki dokument zapisujący doświadczenie osoby wywodzącej się z awangardy, która w jakimś stopniu wstydy się

swoich dokonań. Pojawia się tam przeświadczenie, że owszem sztuka awangardowa jest czymś nowym i opowiada o czymś nowym, ale owemu przeświadczeniu towarzyszy zarazem prośba o przebaczenie. Tak jakby rewolucja estetyczna domagała się rozgrzeszenia.

Źródło: Adam Zagajewski, rozmowę przepr. Przemysław Stanisławski, *Święto wojny?*, 2008 r., dostępny w internecie: <https://www.miesiecznik.znak.com.pl/>.

Natomiast Różewicz to poeta, który przede wszystkim stawia pytania dotyczące człowieka ocalałego z katastrofy: kim jest? czy ciągle jeszcze jest istotą moralną? jak wyobraża sobie dalszą egzystencję? Dlatego pierwszy tomik wierszy poety, z którego pochodzi utwór *Termopile polskie*, nosi tytuł *Niepokój*. Krytyk i historyk literatury Włodzimierz Maciąg tak o nim pisze:

” Niepokój Różewicza jest niepokojem o człowieka, o jego świat wewnętrzny, o jego zdolność (czy też władzę) obdarzania rzeczy i zjawisk znaczeniami, o jego dar wnoszenia, budowania, strzeżenia Ładu. To on sam jako podmiot liryczny staje się przedmiotem niepokoju, ponieważ przestał mieć żywe poczucie usensowniania rzeczy, jakie „powinien” nieść ze sobą akt poetyckiej nominacji^[1].

Współczesna apokalipsa dla Apollinaire’a stała się świadectwem wiary w kreacyjną siłę dochodzącego do głosu pokolenia. Widać u niego wiarę w wyobraźnię nowoczesnego człowieka, który chce odejść od dawnego Porządku i pełen sił żyć Przygodą. Dla Różewicza zagłada stała się dowodem ludzkiego upadku, z którego ciągle trzeba się podnosić. Świat zatracił wszelką miarę, a piękny pałac kultury europejskiej runął w gruzach, nie wytrzymując ciężaru zbrodni.

” Guillaume Apollinaire

Prześliczna rudowłosa (fragment)

Oto ja wobec wszystkich człowiek
przy zdrowych zmysłach

Znający życie i śmierć to co żyjący
znać może

Który poznałem cierpienia
i radość miłości

Który potrafiłem niekiedy
narzucać swoje myśli

Znający wiele języków Który
niemało podróżowałem

Ja co widziałem wojnę w Artylerii
i Piechocie

Raniony w głowę z czaszką
trepanowaną pod chloroformem

Który straciłem najlepszych
przyjaciół w strasliwej bitwie

Wiem o starym i nowym ile
poszczególny człowiek może o tym wiedzieć

I nie dbając dzisiaj o tę wojnę

Między nami i dla nas przyjaciele moi

Rozstrzygam ten długi spór tradycji i wynalazczości

Porządku i Przygody

Wy których usta są na podobieństwo ust Boga

Usta które są samym porządkiem

Bądźcie wyrozumiali kiedy nas porównujecie

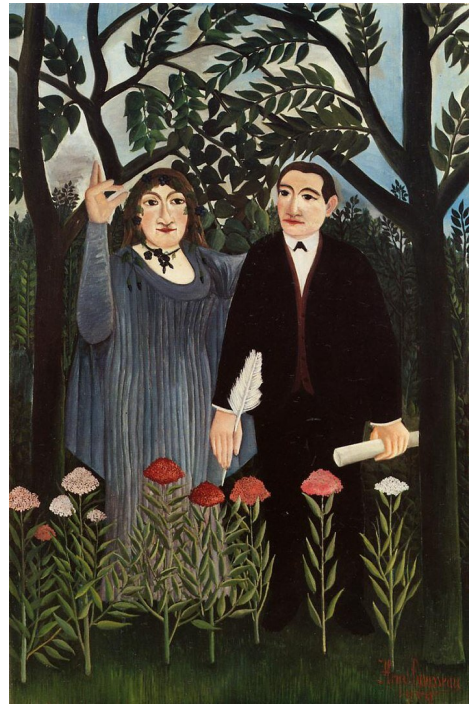
Z tymi co byli doskonałością porządku

Nas którzy wszędzie wietrzymy przygodę

Nie jesteśmy waszymi wrogami

Chcemy wam dać rozległe i dziwne dziedziny

Gdzie kwiat tajemniczości prosi chętnych o zerwanie

Henri Rousseau, *Guillaume Apollinaire i jego muza* (chodzi o francuską malarzkę Marie Laurencin), 1909

Źródło: domena publiczna.

Są tam nowe ognie kolory nigdy nie widziane
Tysiąc nic nie ważących fantazmów
Którym trzeba nadać realność
Chcemy wykryć dobroć niezmierzoną krainę gdzie wszystko milknie
[...]

Źródło: Guillaume Apollinaire, *Prześliczna rudowłosa (fragment)*, [w:] tegoż, *Wybór pism*, tłum. A. Ważyk, Warszawa 1980, s. 280–282.

” Tadeusz Różewicz

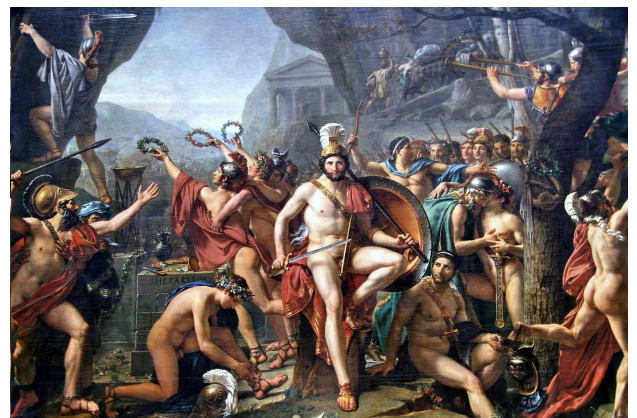
Termopile polskie

Te głowy ciosane łopata
jak meduzy z purpurowym rdzeniem
pomykają
w płytkiej nocy w pamięci.

Płaskie mury obrastały
mózgami
kipiały prute salwami arterie
przebite na ciemność oczy
usta na ukos.

Twarze matek notowały:
Młody skopany rozkraczony
z sinym kroczem
krzyczy

partyzant dźwiga
flaki niebieskie
rozwalony na polu chwały
poległ

Źródło: Jacques-Louis David, *Leonidas pod Termopilami*, 1814, domena publiczna.

miedzianowłosy Żyd
z sześcioramienną gwiazdą w oczach
zwiśł

kurierka z zielonym okiem
w brzuchu
wyskoczyła z pociągu

zbierajcie każdą kroplę krwi
która nie będzie policzona.

Cyjanek sypie
na pęknięte usta
biały słodki śnieg.

Źródło: Tadeusz Różewicz, *Termopile polskie*, [w:] tegoż, *Niepokój*, Kraków 1988, s. 61–62.

Słownik

futuryzm

(łac. *futurus* – przyszły) – awangardowy kierunek literacko-artystyczny o skrajnej orientacji antytradycjonalistycznej (awangarda), występujący z hasłami tworzenia nowych form sztuki i nowego stylu życia, zgodnego z rytmem przemian XX-wiecznej cywilizacji

kubizm

(fr. *cubisme*; łac. *cubus* – sześcián, kostka) – kierunek w malarstwie i rzeźbie zainicjowany we Francji ok. 1906, który odegrał decydującą rolę w przeobrażeniach sztuki XX w., poszukujący nowych zasad budowy przestrzennej dzieła przez odrzucenie reguł perspektywy i geometryczne uproszczenie elementów kompozycji

surrealizm

(fr. *surréalisme* – niedorzeczność, nierealność) awangardowy kierunek literacko-artystyczny, rozwijający się w latach międzywojennych głównie we Francji i stąd oddziałujący na inne kraje, także pozaeuropejskie (USA i kraje Ameryki Południowej); wyrósł z zafascynowania światem podświadomości, przypadku, snu, halucynacji – niezwyklejmi stanami psychicznymi pobudzającymi wyobraźnię artysty. Surrealiści posługiwali się różnymi metodami kształtowania dzieł, przy czym zawsze istotną rolę odgrywał czynnik poetycki.

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj audiobooka. Przeanalizuj utwór Guillaume'a Apollinaire'a *Prześliczna rudowłosa*. Scharakteryzuj postawę podmiotu lirycznego. Zapisz i uzasadnij swoje wnioski.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PvQQgvXny>.

W *Prześlicznej rudowłosej* podmiot liryczny na początku przedstawia siebie: „Oto ja”, dopełniając informację potocznym wyrażeniem: „człowiek przy zdrowych zmysłach”.

W sposób właściwie pozbawiony emocji wylicza różne fakty. Dowiadujemy się, że poznał życie i śmierć, kochał, włada wieloma językami, podróżował, brał udział w wojnie. Można powiedzieć – człowiek bogaty w doświadczenia (w tym traumatyczne przeżycia z czasów wojny): „wiem o starym i nowym ile poszczególny człowiek może o tym wiedzieć”; o silnym poczuciu własnej wartości oraz umiejętności wpływania na innych. Zapewne jest silny – wyznaje: „poznałem cierpienie i radość miłości”, „straciłem najlepszych przyjaciół w straszliwej bitwie”. Wspomina również przebytą operację: „Raniony w głowę z czaszką trepanowaną pod chloroformem”. Ten cytat sugeruje, że mamy prawo utożsamiać osobę mówiącą w tym wierszu z autorem. Najślynniejsze zdjęcie Apollinaire’a przedstawia przecież poetę w mundurze, z bandażem na głowie. Ten autobiograficzny wstęp jest tylko pretekstem do dalszych rozważań i jednocześnie wyjaśnieniem zajmowanego stanowiska. Podmiot liryczny przemawia bowiem w imieniu zbiorowości: „Między nami i dla nas przyjaciele moi”.

Kim są odbiorcy tego lirycznego monologu? Wers, w którym podmiot liryczny mówi: „Rozstrzygam ten długi spór tradycji i wynalazczości” może wskazywać, że

adresatami są przedstawiciele poprzedniego pokolenia. Potwierdzeniem tego zdają się być inne słowa: „nas porównujecie | Z tymi co byli”. W bezpośrednim zwrocie, opisującym jednocześnie przedstawicieli starszej generacji: „Wy których usta są na podobieństwo ust Boga” zawarty jest zarzut, że owo pokolenie ma tendencję do autorytarności. Poeta dodaje, że te „usta [...] są samym porządkiem” – przywłaszczyły sobie patent na prawdę.

Podmiot mówiący nie traktuje mijającej generacji wrogo: „Nie jesteśmy waszymi wrogami” – mówi. Ma inny cel – wspomniane już rozstrzygnięcie sporu „tradycji i wynalazczości | Porządku i Przygody”. Prosi, by oceniano ich wyrozumiale, zwłaszcza przy porównywaniu z minionymi pokoleniami. „Chcemy wam dać rozległe i dziwne dziedziny” – nowe pokolenie pragnie podarować to, co do tej pory pozostaje nieznane, „gdzie kwiat tajemniczości prosi chętnych o zerwanie”.

Można więc powiedzieć, że wiersz Apollinaire’a jest manifestem pokoleniowym. Oto po wojnie (później nazwanej I wojną światową) zacznie swoją działalność nowa generacja, nastawiona przyjaźnie do odchodzących, ale pragnąca żyć inaczej. Moment dojścia do głosu jest niezwykle istotny – katastrofa (wojna) staje się początkiem wynalazku („Przygody”). Będzie to więc pokolenie twórcze: „którzy wszędzie wietrzmy przygodę”. Aspiracje nowego człowieka Apollinaire przeciwstawia tradycyjnemu Porządkowi. To główna opozycja w tym utworze – przeciwstawienie konwencji twórczym poszukiwaniom tego, co nowe. „Przygoda” to dziedzictwo romantyzmu – jest potrzebą szukania, odkrywania. Człowiek nie uległ więc po katastrofie zniszczeniu – jego spojrzenie jest aktem twórczym, dokonującym się przy wtórze niezwykle słów: „I nie dbając dzisiaj o tę wojnę”.

Apollinaire postrzega czyny własne i swych współtowarzyszy jako szczególne posłannictwo. Jego bohater zyskuje na wojnie siłę, by nadawać kształt epoce we wszystkich jej wymiarach: filozoficznym, ideologicznym, społecznym, politycznym, gospodarczym, a nawet estetycznym. Szczególną uwagę zwraca zakończenie wiersza, a zwłaszcza fraza: „Tysiąc nic nie ważących fantazmów | Którym trzeba nadać realność”. Współczesny badacz literatury Jacek Kopciński interpretuje te słowa następująco:

„Fantazm” (fantazmat) jest czysto ludzkim wyobrażeniem, które nie ma żadnego oparcia w rzeczywistości, lecz poprzez siłę swojego oddziaływania na umysł człowieka domaga się niejako konkretyzacji. Apollinaire wierzy w „dobroć” takich

fantazmatów, a co za tym idzie – w „dobroć” wielkiej zmiany, jaką projektuje wyobraźnia.

W *Prześlicznej rudowłosej* triumfuje nowoczesny człowiek i jego nieograniczona wyobraźnia. W eseju *Duch nowych czasów i poeci* Apollinaire pisał:

Człowiek oswoił się z niesamowitymi tworam, jakimi są maszyny, zbadał świat istot nieskończenie drobnych i nowe dziedziny otwierają przed jego wyobraźnią świat istot nieskończenie wielkich i świat proroctwa.

Wojna to niewątpliwie doświadczenie okrutne i bolesne, a jednak staje się źródłem inspiracji. Znamiennym tego dowodem jest inny utwór ze zbioru *Kaligramy – Cuda wojny*. Pole bitwy jest tutaj fajerwerkiem, rozkosz i śmierć współistnieją, a walczący poeta staje się istotą wszechogarniającą: „jest wszędzie”.

Autorka tekstu: Aleksandra Grudzińska

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Wykorzystując informacje o fantazmach zamieszczone w pierwszym audiobooku, zinterpretuj puentę utworu:

” Tysiąc nic nie ważących fantazmów
Którym trzeba nadać realność
Chcemy wykryć dobroć niezmierzoną krainę gdzie wszystko milknie.

Zacznij od wysłuchania recytacji wiersza *Prześliczna rudowłosa*.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PvQQgvXny>

Guillaume Apollinaire

Prześliczna rudowłosa

Oto ja wobec wszystkich człowiek przy zdrowych zmysłach

Znający życie i śmierć to co żyjący znać może

Który poznałem cierpienia i radość miłości

Który potrafiłem niekiedy narzucać swoje myśli

Znający wiele języków

Który niemało podróżowałem

Ja co widziałem wojnę w Artylerii i Piechocie

Raniony w głowę z czaszką trepanowaną pod chloroformem

Który straciłem najlepszych przyjaciół w straszliwej bitwie

Wiem o starym i nowym ile poszczególny człowiek może o tym wiedzieć

I nie dbając dzisiaj o tę wojnę

Między nami i dla nas przyjaciele moi

Rozstrzygam ten długi spór tradycji i wynalazczości

Porządku i Przygody

Wy których usta są na podobieństwo ust Boga

Usta które są samym porządkiem

Bądźcie wyrozumiali kiedy nas porównujecie

Z tymi co byli doskonałością porządku

Nas którzy wszędzie wietrzymy przygodę

Nie jesteśmy waszymi wrogami

Chcemy wam dać rozległe i dziwne dziedziny

Gdzie kwiat tajemniczości prosi chętnych o zerwanie

Są tam nowe ognie kolory nigdy nie widziane

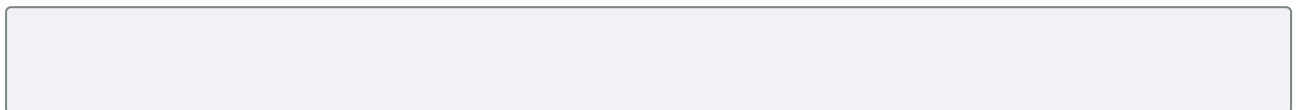
Tysiąc nic nie ważących fantazmów

Którym trzeba nadać realność

Chcemy wykryć dobroć niezmierzoną krainę gdzie wszystko milknie.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film

Polecenie 1

Na podstawie wykładu prof. Franaszka uzupełnij mapę myśli prezentującą unikatowy rys twórczości Tadeusza Różewicza.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DdJv6XJMR>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału

Polecenie 2

Rozstrzygnij, czy w utworze *Termopile polskie* mamy do czynienia z „wierszem odłuszczonym” i „poetyką ściśniętego gardła”. W uzasadnieniu wykorzystaj informacje z wykładu prof. Franaszka.

Ćwiczenie 1

Wysłuchaj wiersza Różewicza *Termopile polskie*. Na jego przykładzie omów, na czym polega demitologizacja tradycji romantycznej w twórczości Różewicza, o której wspomina prof. Franaszek w swoim wykładzie.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PvQQgvXny>.

Tadeusz Różewicz

Termopile polskie

Te głowy ciosane łopatą
jak meduzy z purpurowym rdzeniem
pomykają
w płytkiej nocy w pamięci.
Płaskie mury obrastały
mózgami
kipiały prute salwami arterie
przebite na ciemność oczy
usta na ukos.
Twarze matek notowały:
Młody skopany rozkraczony
z sinym krocem
krzyczy
partyzant dźwiga
flaki niebieskie
rozwalony na polu chwały

poległ
miedzianowłosy Żyd
z sześcioramienną gwiazdą w oczach
zwiśł
kurierka z zielonym okiem
w brzuchu
wyskoczyła z pociągu
zbierajcie każdą kroplę krwi
która nie będzie policzona.
Cyjanek sypie
na pęknięte usta
biały słodki śnieg.

Tadeusz Różewicz, *Termopile polskie*.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

” Tadeusz Różewicz

Termopile polskie

Te głowy ciosane łopata
jak meduzy z purpurowym rdzeniem
pomykają
w płytkiej nocy w pamięci.

Płaskie mury obrastały
mózgami
kipiały prute salvami arterie
przebite na ciemność oczy
usta na ukos.

Twarze matek notowały:
Młody skopany rozkraczony
z sinym kroczem
krzyczy

partyzant dźwiga
flaki niebieskie
rozwalony na polu chwały
poległ

miedzianowłosy Żyd
z sześcioramienną gwiazdą w oczach
zwiśł

kurierka z zielonym okiem
w brzuchu
wyskoczyła z pociągu

zbierajcie każdą kroplę krwi
która nie będzie policzona.

Cyjanek sypie
na pęknięte usta
biały słodki śnieg.

Ćwiczenie 2

Porównaj postawy podmiotów lirycznych wobec doświadczenia wojny w wierszach Różewicza i Apollinaire'a. Uzasadnij swoją odpowiedź i sformułuj wniosek.

Prześliczna rudowłosa

Termopile polskie

Wniosek

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Poetyckie reakcje na doświadczenia wojny

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- 10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;
- 13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;
- 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
- 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;
- 16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- 10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Lektura obowiązkowa

37) wybrane wiersze następujących poetów: Stanisław Baliński, wybrane wiersze z okresu emigracyjnego, Kazimierz Wierzyński, wybrane wiersze z okresu emigracyjnego, Czesław Miłosz, w tym wybrane wiersze z tomu Ocalenie oraz Traktat moralny (fragmenty), Tadeusz Różewicz, Miron Białoszewski, Jarosław Marek Rymkiewicz, Wisława Szymborska, Zbigniew Herbert, w tym wybrane wiersze z tomów Pan Cogito oraz Raport z oblężonego miasta, Halina Poświatowska, Stanisław Barańczak, Marcin Świetlicki, Jan Polkowski, Wojciech Wencel;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przeanalizuje, w jaki sposób doświadczenie wojny staje się tematem poetyckim w twórczości Guillaume'a Apollinaire'a i Tadeusza Różewicza;
- scharakteryzuje postawę podmiotu lirycznego w wierszu *Prześliczna rudowłosa* Guillaume'a Apollinaire'a;
- wyjaśni, na czym polega demitologizacja tradycji romantycznej w twórczości Różewicza na przykładzie wiersza *Termopile polskie*;
- utrwali umiejętność analizy i interpretacji utworów poetyckich.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z biografią Tadeusza Różewicza oraz Guillaume'a Apollinaire'a. Uczniowie mają się zastanowić, w jaki sposób doświadczenie wojenne wpłynęło na twórczość obu poetów.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat e-materiału i cele zajęć. Prosi również uczniów o ciche zapoznanie się z sekcją „Przeczytaj”.
2. Nauczyciel opowiada uczniom o tym, że niemiecki filozof Theodor Adorno stwierdził, iż poezja po Oświęcimiu jest niemożliwa. Miał na myśli fakt, że ta wyraża przede wszystkim aprobatę istnienia, podkreśla urodę i doniosłość. Poezja po Oświęcimiu stała się jednak możliwa – Różewicz poszukiwał sposobów na wyrażenie poczucia rozczarowania kulturą, cywilizacją, która dopuściła się zbrodni. Choć nigdy nie podał gotowych rozwiązań. W jego przekonaniu wojna unicestwiła zarówno klasyczne wartości, jak i awangardowe deklaracje. Po Oświęcimiu wszelkie pojęcia, określenia, nazwy i symbole utraciły swoje znaczenie.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie przechodzą do sekcji „Film”. Nauczyciel odtwarza za pomocą rzutnika film o wierszu Różewicza *Termopile polskie*. Wspólnie z nauczycielem wykonują polecenia 1 i 2 z tej sekcji.
2. Uczniowie odsłuchują wiersz *Prześliczna rudowłosa* zamieszczony w sekcji „Audiopowtórka przed maturą”. Słuchają również wiersza *Termopile polskie* z sekcji „Film”. Następnie dzielą się na dwie grupy – jedna analizuje utwór Apollinaire'a (polecenie 1 „Audiopowtórka przed maturą”), druga Różewicza (ćwiczenie 1 „Film”). Przedstawiciele zespołów przedstawiają gotowe interpretacje. Nauczyciel dopowiada, jeśli jakieś fragmenty nie zostały przeanalizowane.

3. Uczniowie nadal pracują w tych samych zespołach. Tym razem grupa zajmująca się wcześniej wierszem *Prześliczna rudowłosa* przechodzi do sekcji „Film” i realizuje ćwiczenie 2 (Zastanów się i porównaj postawy podmiotów lirycznych wobec doświadczenia wojny w wierszu Różewicza a Apollinaire'a. Uzasadnij swoją odpowiedź). Podczas realizacji tego ćwiczenia uczniowie korzystają również z wiedzy nabytej przed lekcją.

Natomiast druga grupa pracuje nad poleceniem 2 z sekcji „Audiopowtórka przed maturą”. Odpowiedzi odczytywane są na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel zadaje uczniom pytania podsumowujące.
  - W jaki sposób poeci doświadczeni wojną ukazują to w swoich utworach?
  - Który z wierszy zaprezentowanych podczas lekcji bardziej do Ciebie przemawia i dlaczego?
2. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Zaproponuj dwa teksty korespondujące z omawianymi podczas lekcji utworami. Przygotuj uzasadnienie swojego wyboru.

Materiały pomocnicze:

- S. Bagiński *W sprawie Różewicza*, „Nowiny Literackie” 1948 nr 51.
- Jacek Trznadel, *Wobec Różewicza*, w: tegoż *Róże trzecie. Szkice o poezji współczesnej*, PIW, Warszawa 1966.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Audiobook”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.